

Tarinoita Kainuun korpimailta -podcastsarja Elias Lönnrot ja kalevalaisuus - jakso

Mervi Seppänen: Soitti vanha Väinämöinen.

Ei ollut sitä metsässä jalan neljän juoksevata, koivin koikkelehtavata,
ku ei tullut kuulemahan, iloa imehtimähän.

Oravat ojentelihe lehväseltä lehväselte;
tuohon kärpät kääntelihe, aioillen asettelihe.

Hirvet hyppi kankahilla, ilvekset piti iloa.

Heräsi susiki suolta, nousi karhu kankahalta
petäjäisestä pesästä, kutiskosta kuusisesta.

Susi juoksi suuret matkat, karhu kankahat samosi
joutsenet sulilta soilta. Pieniäki peiposia, lintuja livertäviä,
sirkkuja satalukuisin,

ilmassa ihastelivat, hartioilla haastelivat,
tehessä isän iloa, soitellessa Väinämöisen.

Itse ilman luonnottaret, ilman impyet ihanat,
iloa imehtelivät, kanteloista kuuntelivat;

mikä ilman vempelillä, taivon kaarella kajotti, mikä pienen pilven päällä, rusoreunalla rehoti.

Mervi Seppänen: Tässä oli ote Kalevalasta.

Mervi Seppänen: Tervetuloa Tarinoita Kainuun Korpimailta -podcastiin!

Minun nimeni on Mervi Seppänen ja tässä jaksossa minulla on ilo haastatella Vienan Reitti ry:n puheenjohtajaa Paavo Kerästä. Paavo kertoo Suomussalmen roolista Kalevalan synnyssä, sekä Vienan reitin merkityksestä kalevalaisuuden leviämisessä.

Mervi Seppänen: **Tervetuloa Paavo ja kertoisitko hieman itsestäsi ja suhteestasi Kalevalaisuuteen?**

Paavo Keränen: Minä olen alkuperäinen suomussalmelainen, Vuokista lähtöisin ja työni tehnyt Kainuun Maakuntaliitossa.

Paavo Keränen: Nyt olen muutaman vuoden ollut eläkkeellä. Työni kautta minulle on avautunut Kalevala, sillä kun työssäni olen tutkinut Kainuun historiaa ja kulttuurihistoriaa ja sen merkitystä, on tullut entistä selkeämmin esille, että Kalevala on myöskin kivijalka jolle Kainuun ja koko maamme kulttuuri perustuu. Sitä taustaa vasten Kalevala on minullekin pikkuhiljaa avautunut ja tullut mielenkiintoiseksi, johon olen halunnut tutustua. Se on antanut hyvin paljon uutta pohdittavaa maakunnan ja omaa historiaa ajatellen.

Tuo katkelma jonka äskön luit, kuvaa minun mielestä hyvin oleellisesti Kalevalan sisältöä, se kertoo siitä kuinka Kalevalan sankari Väinämöinen on suuri hengen jättiläinen. Hän pystyy laulamaan ja soittamaan, sillä tavalla, että koko luomakunta kuuntelee hänen lauluaan ja pysähtyy kuuntelemaan. Tällä tavalla voisi sanoa, että Kalevala eroaa muista kansalliseepoksista Iliasta ja Odysseista ja muista siltä osin, että kaikki nämä muut tarinat kertovat sotasankari tarinoita, sen sijaan Kalevala pohjautui hengen luomiseen ja miten hengen ja ihmisen hyvällä työllä on suuri merkitys ihmiskunnan kehityksessä.

Mervi Seppänen: **Esittelisitkö Paavo hieman tätä paikkaa, missä me nyt olemme?**

Paavo Keränen: Me istumme juuri nyt Kajaanin Raatihuoneella. Tämä on Kajaanin vanhin rakennus tällä hetkellä, joka on perustettu vuonna 1831. Eli pari vuotta aikasemmin ennen kuin Lönnrot tuli Kajaaniin asustelemaan ja tämä perustettiin Raatihuoneeksi aikaisempien raatihuoneiden tilalle. Ensimmäiset raatihuoneet perustettiin heti Kajaanin kaupungin perustamisen jälkeen 1660-luvulla ja tämä on nyt säilynyt viimeiset 200 vuotta alkuperäisessä muodossa. Siinä mielessä tämä liittyy Kalevalaan, sillä tätä pitää nyt yllä Elias Lönnrot -seura, jossa minulla on ollut tilaisuus olla mukana ja tämä vaalii myös Elias Lönnrotin historiaa Kajaanissa ja Kainuussa ja siinä mielessä kun puhutaan Kalevalasta ja Lönnrotista, olemme oikeassa paikassa tätä asiaa pohdiskelemassa ja keskustelemassa.

Mervi: Kertoisitko Paavo lisää, kuka Elias Lönnrot oli ja mikä hänen roolinsa on Kainuun historiassa?

Paavo Keränen: Elias Lönnrot on eräs Suomen kaikista tärkein merkkihenkilö, nimenomaan Kalevalan kokoajana ja muitten kansanrunojen kerääjänä. Lönnrotin ansiosta meillä on Kalevala olemassa.

Kainuu liittyy Kalevalaan siinä mielessä, että Lönnrotin keräystyö tapahtui sinä aikana kun hän oli täällä piirilääkärinä 1833-1853, jona aikana Kalevala syntyi. Lönnrot keräsi Kalevalan runoainekset pääasiassa Vienan Karjalasta, mutta tässä yhteydessä haluan korostaa myöskin Suomussalmen, Kuhmon ja Kainuunkin roolia näiden runojen keräämisen saralla. Nimittäin tätä on vähemmän tutkittu ja Lönnrot kertoo matkakertomuksissa vain muutamia henkilöitä, joilta hän näitä runoja on saanut mm. Arhippa Perttunen, Antero Malinen ja Kieleväinen, ynnä muut tuolla Vienan suunnalla rajan toiselta puolen, mutta hän keräsi myös runoja täältä Kainuun suunnalta.

Itseasiassa jo muutamaa vuotta aikasemmin kuin Lönnrot tuli Kainuuseen ja ryhtyi keräämään näitä runoja, oli tällainen kansantieteilijä pappi Utsjoen kirkkoherra Fellman, joka tuli Oulun suunnalta ja kävi Vienassa ja hän kertoi omissa matkakertomuksissa hänellä oli aivan hämmästyttävä kokemus, kun hän tuli Kainuuseen ja mitä lähemmäs rajaa hän tuli, sitä enemmän löytyi kansanrunoutta ja runonlaulantaa, jota lännessä ei enää tunnettu.

Toisin sanoen Kainuussa 1830-luvulla oli vielä Lönnrotin aikaan tällaista runo ainesta kansan suussa, joka tuli luontevalla tavalla.

Itseasiassa Lönnrotin neljäs runonkeruu- matka 1834 syyskuussa, siinä hän poikkeuksellisen pitkään kertoi sitä, kuinka hän pysähtyi Suomussalmen Vuokissa ja oli siellä yötä, Kinnulanniemessä.

Siellä hän tapasi useita paikallisia henkilöitä, jotka kertoivat hänelle tällaisia kansanrunouteen liittyviä sanontoja ja kertomuksia. Matkakertomuksessa hän kertoi, että siitä olisi tullut aika paksu romaani jos olisin kirjannut ylös kaikki nämä, mitä Vuokissa keräsin.

Minä haluaisin sanoa sen, että vaikka Kalevalan runot kerättiin pääosin Vienan Karjalasta, niin kyllä näitä runoja Suomenkin puolella osattiin. Tämä on semmoinen asia, mikä pitäisi vielä tarkemmin tutkia. Näistähän osa on jo kirjattu ylös Lönnrotin ja muiden toimesta tämä runoaines jota vielä 1800-luvulla Suomussalmen ja Kuhmon seutuvilla oli. Ne pitäisi tarkemmin tutkia ja laittaa ylös.

Mervi Seppänen: **Kuulostaa erittäin mielenkiintoiselta. Kun Elias Lönnrot keräsi näitä tarinoita, miten näistä syntyi Kalevala?**

Paavo Keränen: Se oli pitkän linjan prosessi siltä osin että, hän kävi Vienassa yhdeksän kertaa. Kaikista tärkeimmät retket oli neljäs ja viides retki 1833 syksyllä ja 1834, jolloin hän tapasi nämä tärkeimmät runon ruhtinaat Arhippa Perttuset ja kumppanit. Hänellä oli aineksia jo olemassa sitä ennen mm. Kainuussa hän oli kerännyt näitä tarinoita Väinämöisestä, Joukahaisesta, Lemminkäisestä ja myöskin muista Kalevalan sankareista, mutta hänellä ei ollut vielä syntynyt kokonaisuutta, miten nämä tarinat liittyvät toisiinsa.

Arhippa Perttusen haastattelu 1834 huhtikuussa tavallaan sai nämä tarinat Lönnrotin päässä oikeaan järjestykseen ja sen pohjalta hän sitten syksyllä 1834 virkavapaalla kirjoitteli Vanhan Kalevalan, jonka hän allekirjoitti Hövelössä helmikuussa 1835 ja näin ensimmäinen Kalevala meni painoon ja tuli julkisuuteen sitten myöhemmin syksyllä. Kaikki nämä tarinat joita Lönnrot kokosi Kalevalaan, perustuu kansanrunoihin ja kansan parissa syntyneisiin tarinoin. Lönnrotin rooli oli, että hän pystyi laittamaan ne oikeaan järjestykseen ja sen takia Kalevalasta syntyi kokonainen tarina jossa on alku ja loppu. Se on Lönnrotin teos siinä mielessä.

Mervi Seppänen: **Miten Paavo näkisit mikä on Kalevala merkitys Suomussalmen historiassa?**

Paavo Keränen: Niin kuin tuossa jo sanoin, se on erittäin suuri ja se on semmoinen sarka tavallaan, joka pitäisi vielä kunnolla selvittää. Lähtökohta on se, että Kalevalan aineksia kerättiin kaikkialta Kainuusta ja minun mielestä eniten juuri rajanpinnasta Suomussalmelta ja Kuhmosta, joskin Lönnrot ei itse tarkkaan kertonut siitä mistä hän näitä runoja keräsi, mutta minun mielestä tämä olisi mielenkiintoista jatkossa selvittää, mitkä nimenomaan Kalevalan runot olisi syntyneet suomussalmelaisen kansan suvussa ja elänyt siellä suomussalmelaisten pitkässä tarinankerronta perinteessä.

Mervi Seppänen: **Sen lisäksi että toimit Elias Lönnrot -seurassa, olet Vienan reitti RY:n puheenjohtaja. Miten olet siihen päätnyt?**

Paavo Keränen: Kaikki on sattumaa, joskin minua on Vienan reitti kiinnostanut lähtökohtaisesti siitä, että olen sieltä lähiseudulta kotoisin. Jo aikanaan puhuttiin Vienan reitti kulki ihmisten mielissä tai ajatuksissa, jossa puhuttiin Lönnrotin polusta. Se on tietenkin minua kiinnostanut pitkään, miten tämä nyt Lönnrotiin liittyy.

Vienan reittihän liittyy Lönnrotiin oleellisesti, että Vienan reitin kautta Lönnrot nämä runoainekset sieltä Vienan Karjalasta keräsi Vienan reittiä pitkin. Vienan reitti yhdistys perustettiin neljä vuotta sitten ja minä siihen sitte olin ollut jo aikaisemmin reitillä tapahtuneita patikointi ja kulttuuritapahtumia järjestämässä, niin siihen minut sitten laitettiin puheenjohtajaksi, mutta meillä on erittäin aktiivinen yhdistys.

Voisi sanoa että meidän yhdistys on valtakunnallinen siinä mielessä, että meillä on jäseniä ympäri Suomen. Vienan reitistä voisi sanoa sen, että Suomen puolella Vienan reitti käsittää polkureitin, joka lähtee Vuokin Kuhmontieltä, Vängänvaaralta aina rajalle saakka 27km pitkä polku, jonka on museovirasto ja valtioneuvosto suojellut muinaismuistolailla. Yhdistyksen eräs tärkeä tehtävä on tämän suojelun lisäksi, matkailun kehittäminen ja tämän reitin kulttuurihistoriallisen arvon esille nostaminen.

Pitää muistaa, että tämä Vienan reitti ei ole pelkästään Lönnrotin reitti, se on myöskin Suomussalmen asutuksen kulttuurihistoriaan liittyvä reitti. Nimittäin kun puhutaan Vienan reitistä, niin se tarkoittaa tätä polkureittiä ja vesireitistöä.

Vesireitti on merkittävä, että se yhdistää Vienanmeren ja Perämeren toisiinsa. Tämä tarkoittaa sitä että, kun puhutaan Suomussalmen asutushistoriasta, joka on 10 tuhatta vuotta vanha, niin lähtökohtaisesti nämä ihmiset 10 tuhatta vuotta sitten kulkivat idästä päin länteen, sen takia kun jääkausi sulii ja sitä myöten ihmiset tulivat riistan ja kalan antimien perässä länteen päin.

Suomussalmen ensimmäiset asukkaat tulivat todella idästä päin ja Vienan reitti oli se luonteva kulkureitti jota pitkin kuljettiin. Voisi sanoa, että Vienan reitti ei koske pelkästään tätä meidän historiaa, vaan sillä on myös tämmöinen esihistoriallinen merkitys. Sitä me olemme tämän lyhyen toiminnan aikana tuoneet voimakkaasti esille mm. tässä polku -julkaisussa, joka on meidän yhdistyksen toimesta järjestetty ja seminaarien yhteenvetona kulttuurihistoriallinen teos, jossa kerrotaan Vienan reitin historiasta. Suosittelen.

Mervi Seppänen: **Mainitsit Paavo aikaisemmin, että järjestätte seminaareja ja patikointimatkoja. Mitä muita toimintamuotoja Vienan reitti RY:lla on ?**

Paavo Keränen: Nämä kaksi on tietenkin ne keskeiset toimintamuodot. Me haluamme tutkia ja selvittää Vienan reitin kulttuurihistoriallista merkitystä ja roolia. Sen takia myöskin jatkossa eri teemojen pohjalta järjestämme asiantuntijaseminaareja. Patikointi liittyy sillä tavalla, että jokaiseen patikointitapahtumaan liittyy myöskin asiantuntijarooli, jossa kerrotaan Vienan reitin luontoon liittyviä näkökulmia, mitä eläimistöön, kasvistoon ja luontoon yleensä liittyy. Meillä on aina ohjelmallinen tämä patikointi-tapahtuma. Perinteisesti on järjestetty kesäisin kanoottitapahtumia, jotka ovat olleet erittäin suosittuja ja oikeastaan tässä ne nyt sitten on yhdessä järjestävät tapahtumat. Sen lisäksi siellä käy tietysti omatoimisia patikoitsijoita runsaasti, joita me suositellaan entistä enemmän mukaan tähän toimintaan.

Mervi: **Mainitsit myös Vienan reitin, että se on suojeltu. Onko se kokonaan suojeltu?**

Paavo: Vienan reitti on suojeltu siltä osin, että se on muinaismuistolailla suojeltu polku, mutta se koskee ainostaan sitä pientä kapeata pientä polkua. Nyt me olemme neuvotelleet Metsähallituksen kanssa ja päässeet sopimukseen siitä, että Metsähallituksen omistamat maat sen polun ympäristössä on suojeltu. Joka tarkoittaa sitä noin puolet, eli 27 kilometristä 13 kilometriä on suojeltua aluetta, joka on ollut iso asia, kun tiedetään, että näistä asioista on pitkään kiistelty ja yhdistys sai tämän sopimuksen aikaan.

Toinen puoli on yksityisten maan omistajien maat, joita toivomme myöskin saatavan suojelun piiriin. Se edellyttää tietenkin sitä, että yksityiset maanomistajat saavat korvauksen suojelusta. Yhdistyksenä pyrimme auttamaan maanomistajia tämän tavoitteen saavuttamiseksi. Tämmöinen iso tehtävä tässä on. Tietysti tähän retkeilyyn liittyy sekin, että olemme usean vuoden ajan kehittäneet palveluita reitillä. Olemme saaneet hyvin Leader rahoitusta ja sen rahoituksen turvin jatkossa kehitetään näitä palveluita, että mahdollisimman monet nuoret ja vanhat, pääsevät tutustumaan tuohon ainutlaatuisen hienoon maisemaan, joka Vienan reitillä avautuu.

Mervi Seppänen: Kiitoksia oikein paljon Paavo Keränen, että olitte mukana.

Paavo Keränen: Kiitos.

Mervi Seppänen: Suomussalmen seutu on edelleenkin vahvasti yhteydessä Kalevalaan. Monet paikalliset paikannimet ja perinteet ovat jättäneet jälkensä eepokseen ja paikalliset asukkaat ovat ylpeitä siitä, että heidän alueeltaan on periytynyt osia Kalevalan historiaan.

Mervi Seppänen: Tämä oli tällä kertaa kaikki Tarinoita Kainuun Korpimailta - podcastin Kalevala jaksosta! Kiitos Paavolle mukana olosta ja näkemyksistäsi Kalevalaisuudesta ja Vienan Reitistä! Kiitos myös kuuntelijoille!

Mervi Seppänen: Tämä podcast on tuotettu osana Kulttuurihistoriasta nostetta Suomussalmen ja Kainuun matkailuun -hanketta, jota ovat rahoittaneet Kainuun Liitto Alueiden kestävän kasvun ja elinvoiman tukeminen (AKKE) rahoituksella, sekä Suomussalmen kunta ja Kajaanin Ammattikorkeakoulu omarahoitusosuudella.

Tämä podcast on tuotettu osana Kulttuurihistoriasta nostetta Suomussalmen ja Kainuun matkailuun -hanketta, jota ovat rahoittaneet Kainuun Liitto Alueiden kestävän kasvun ja elinvoiman tukeminen (AKKE) rahoituksella sekä Suomussalmen kunta ja Kajaanin Ammattikorkeakoulu omarahoitusosuudella.